

Op zoek naar de parels en het heilige

Mijn leraar Latijn las soms in de klas zijn eigen gedichten voor. Als wij, ongeïnteresseerde pubers, dan niet luisterden, sprak hij vermoeid over parels voor de zwijnen en dat wij zijn diepe gedachten niet waard waren. Zo wordt 'parels voor de zwijnen' verstaan in het dagelijks leven. Zo wordt dit vers doorgaans begrepen. Zwijnen en honden, onreine dieren in het jodendom, waarin de hond bovendien staat voor de ongelovige. Te min voor het heilige en het kostbare.

Ik ben het waard, jullie niet; wij tegenover zij; goed tegenover kwaad. Hoe bestaat het dat Jezus dat bedoelt in deze Bergrede die verder één groot Messiaans visioen is? Een profetische rede, waarin van begin tot eind het geloof wordt verkondigd dat het anders kan en het goede leven voor allen mogelijk is. Waarin treurende en nederigen worden geëerd, wij worden opgeroepen om onze vijanden lief te hebben en ons geen zorgen te maken over morgen. Waarin de royale gerechtigheid wordt verkondigd, waarin het 'gij zult niet doden' verandert in 'maak anderen het leven mogelijk'. Alles gaat ondersteboven in de Bergrede. En dan plotseling verschijnen daar de zwijnen en de honden die niets waard zijn. Hoe past dat in dat Messiaanse visioen?

Een eindredactioneel foutje, dit vers? Of wil Jezus helemaal niet het accent leggen op de zwijnen en de honden, maar juist op de parels en het heilige, en hoe je daarmee omgaat? Op de vraag wat ik eigenlijk heilig vind? Wie ik wil zijn? Wat voor gemeenschap wij willen zijn? En of wij wel voldoende koesteren wat in onze ogen kostbaar is? Misschien waarschuwt Jezus wel voor de momenten dat we te grabbel gooien wat ons heilig is, vergeten wat ons heilig is en meegaan in het spel van anderen.

Een paar weken geleden zag ik op de tv in een Profieluitzending voormalig minister Ernst Hirsch Balin. Ik was ervan onder de indruk. Hij, zoon van een joodse vader die vluchtte voor de nazi's, verdedigde dringend wat hem heilig is. Zoals onze rechtstaat - 'ankerplaats van vertrouwen', noemde hij die - die volgens hem in het geding is. Want als je ophoudt sommige mensen te respecteren om wat hun eigen is, dan houd je op ieder mens te respecteren om wat hem of haar eigen is. Zover mag het nooit komen, zei hij.

Het is waar, je kunt niet in eer en geweten de rechten van de ene mens verdedigen ten koste van de rechten van de andere mens, of opkomen voor homo's of vrouwen met afwijzing van een hele bevolkingsgroep. Ook dat, zei Hirsch Balin, bedreigt de rechtstaat: het generaliserend oordelen over groepen mensen, alsof het niet meer gaat om personen met hun eigen geschiedenis, gedachten en waarde. Doe dit de mensen van dit land niet aan, zei hij in een geëmotioneerde oproep op het CDA-congres over de op handen zijnde formatie. Daar stond iemand die vasthield aan wat hem heilig is. Misschien bedoelde Jezus dat wel. Gooi niet weg wat je heilig is, wat goed is of kostbaar. En heus, we weten heel goed wat goed is en wat niet, zegt de Bergrede. We geven onze kinderen geen stenen als ze om bood vragen, en geen slang als ze om een vis vragen.

We weten ook precies wanneer we verkwanselen wat ons heilig is. En ook hoe gemakkelijk dat soms gebeurt. Je zegt iets waar je eigenlijk niet achter staat omdat je erbij wilt horen, of je zegt iets wat je beter voor je had kunnen houden, omdat je dat belooft had of omdat je er iemand anders mee beschaamt. Of je doet juist je mond niet open. Je zwijgt in een discussie over wat je werkelijk vindt, omdat je bang bent alleen te komen staan. Of je zwijgt als er een akelige grap gemaakt wordt over kwetsbare mensen - uit lafheid en ach zo erg was het nu ook weer niet bedoeld. En achteraf voel je je beschaamd. Op al die momenten weet je dat je het heilige aan de honden hebt gevoerd.

Maar niet alleen je diepste overtuigingen zijn parels die je moet koesteren, ook jij zelf bent dat. Je bent het licht en het zout, zegt de Bergrede, je bent kostbaar, je naam staat geschreven in Gods hand.

Bertold Brecht schreef een prachtig verhaal over zijn grootmoeder. Ze had zeven kinderen gebaard en haar leven lang van weinig geld en met opofferende toewijding haar huishouden en gezin bestierd. Als de kinderen uitvliegen en haar man overlijdt, blijft zij alleen achter in het stadje waar slecht één zoon van haar is blijven wonen. Hij houdt de andere kinderen op de hoogte van hun moeders wel en wee, en vindt steeds duidelijker dat zij er een potje van maakt. Zij nodigt haar oude kennissen niet langer uit, maar gaat om met een socialistische schoenlapper die veel te vertellen heeft, en met een achterlijk meisje dat door de zoon 'het misbaksel' wordt genoemd. Ze staat zomers soms om drie uur op om door de lege straten te wandelen, zij gaat naar de bioscoop, drinkt rode wijn en eet af en toe in een

restaurant. 'Grootmoeder, die haar hele leven voor een dozijn mensen had gekookt en zelf altijd de restjes opgegeten had, at nu in het restaurant!', schrijft Brecht. Wat bezielde haar?' Allemaal weggegooid geld en onfatsoen, vindt de zoon. Maar zijn moeder wil er niet over praten. Het is alsof ze een streep heeft gezet onder haar familielevens. En tot woede van haar kinderen koopt ze voor 'het misbaksel' een hoed met rozen. Na twee jaar overlijdt ze onverwachts, terwijl ze klaar zit om naar de bioscoop te gaan.

Ik vind het een verrukkelijk verhaal. Vooral die hoed met rozen voor het misbaksel! Parels voor de zwijnen, zal de zoon gedacht hebben. Bevrijding, denk ik. Als er iets staat voor Messiaanse bevrijding is het wel een hoed met rozen voor een arm meisje. Niet nuttig, maar prachtig.

Brechts grootmoeder had zich zeventig jaar lang laten leven, opgeofferd, weggecijferd. Of ze dat in vrede deed of met tegenzin vertelt het verhaal niet. Opoffering kan onvrij maken, niet alleen degene die zich opoffert, ook degenen voor wie dat gebeurt. Opoffering kan ook mooi zijn, maar dan moet het gebeuren in vrijheid.

In elk geval ziet de grootmoeder nog op tijd in dat zij zelf een mens is. Zij kiest ervoor een vrij persoon te worden, die niet door anderen wordt geleefd. Vrijgeworden mensen zijn bouwers van geluk. Wil je de wereld veranderen en gelukkiger maken, wil je de Bergrede leven, dan moet je eerst de parel van je eigen mens-zijn ontdekken. Pas dan kun je ook anderen het leven mogelijk maken.

Parels voor de zwijnen. Juist in deze tijd wil ik dat vers niet lezen als een politieke taal van een 'wij dat hen uitsluit', een taal die binnensluit en waaraan we nooit mogen wennen. Juist nu wil ik dit vers lezen als een oproep om te staan voor wat mij, wat ons heilig is.

Toen u daar sprak op het CDA-congres, vroeg de tv-interviewer aan Hirsch Balin, dacht u toen aan uw ouders en hun voorbeeld? Ja, zei hij, maar niet alleen. Ik dacht ook aan al die onbekenden van morgen die zullen vragen: Wat heb jij gedaan? En wat heb jij gelaten?

Agnes Grond.

Gelezen: Matteüs 7, 6-12